

Wiesław Wenz

Recepcja norm prawa powszechnego o szafarzu sakramentu chrztu świętego w prawie partykularnym wybranych synodów diecezjalnych w Polsce

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 49/3-4, 87-119

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. WIESŁAW WENZ

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

RECEPCJA NORM PRAWA POWSZECHNEGO O SZAFARZU SAKRAMENTU CHRZTU ŚWIĘTEGO W PRAWIE PARTYKULARNYM WYBRANYCH SYNODÓW DIECEZJALNYCH W POLSCE

Treść: 1. Wprowadzenie. 2. Wymogi kanoniczne zbioru Jana Pawła II. 3. Normy partykularne synodów diecezjalnych. 3.1 I Synod Diecezji Pelplińskiej. 3.2 III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej. 3.3 Synod Archidiecezji Przemyskiej. 3.4 Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej. 3.5 I Synod Archidiecezji Białostockiej. 4. Zakończenie.

1. Wprowadzenie

Recepcja norm kościelnego prawa powszechnego przez prawo partykularne jest zjawiskiem nieustannie towarzyszącym wspólnocie eklezjalnej, zwłaszcza na płaszczyźnie teologiczno-prawnej. Bez trudności można zaobserwować wzajemne przenikanie się treści dogmatycznych, czy też normatywnych pomiędzy nauką i prawem powszechnym a działaniem wspólnot partykularnych Kościoła¹. Dokonuje się to wyjątkowo skutecznie wewnątrz jednego systemu prawa kościelnego, który z jednej strony dynamizuje przestrzeń eklezjalną a z drugiej wskazuje na dokonujący się proces nieustannego rozpoznawania i aplikowania norm – począwszy od prawa Bożego, w stanowionych ustawach kościelnych. Dokonująca się aplikacja norm prawna powszechnego w statutach partykularnych prowadzi swoistej spójności ustaw stanowionych w Kościele powszechnym z prawodawstwem Kościołów partykularnych².

¹ Por. J. Krukowski, *Recepcja Soboru Watykańskiego II a struktury kościelne w Polsce*, w: *Kościół i Prawo*, t. 7, Lublin 1990, s. 169-182.

² Por. R. Sobański, *Niezmiennność i historyczność prawa w Kościele: Prawo Boże i prawo ludzkie*, w: *Prawo Kanoniczne* 40 (1997), s. 23-44.

Choć zjawisko recepcji wskazuje najpierw na przyjęcie i przyswojenie przez prawo kościelne norm prawa Bożego naturalnego i pozytywnego, to jednak w niniejszym opracowaniu pragnę wskazać na ten wymiar aplikacji, jaki dokonuje się w toku procesu nieustannego przenikania się kościelnego prawa powszechnego z normami prawa partykularnego w zakresie wymagań kanonicznych stawianych aktualnie szafarzowi sakramentu chrztu św. W toku rozważań będzie można zauważyć, że zjawisko recepcji niejako potwierdza autentyczność rzeczywistości eklezjalnej, w której poprzez posłuszeństwo, asymilację i prawne przyzwolenie dokonuje się przyjęcie a nawet przeniknięcie dyscypliny kościelnej wskazanej jako podstawowej przez ustawodawczą władzę kościelną. W takim procesie objawia się pewien celowy dynamizm, bowiem normy partykularne niekiedy zawierają w sobie jakąś ocenę przyjmowanego dziedzictwa prawnego Kościoła powszechnego i mogą stać się nawet znaczącą inspiracją dla działalności prawodawczej Biskupa Rzymu. Recepcję zachodzącą na płaszczyźnie norm o szafarzu sakramentu chrztu św. należy postrzegać jako aplikację w ścisłym sensie, bowiem dokonuje się wewnątrz tego samego systemu prawa kościelnego.

2. Wymogi kanoniczne zbioru Jana Pawła II

Kodeks Prawa Kanonicznego zdecydowanie podkreśla, że już sam chrzest bezpośrednio wszczepia osobę w Chrystusa i konstituując Lud Boży jest pierwszym sakramentem życia chrześcijańskiego, widzialnym znakiem udzielonej przez Jezusa Chrystusa łaski wiary, jak również drogą prowadzącą do życia nadprzyrodzonego i realizacji tajemnicy Królestwa Bożego³. Należy bowiem podkreślić, że wspólnota Kościoła od początku przyjmowała dar chrztu świętego jako szczególne i wyjątkowe sakramentalne źródło wiary, jako bramę otwierającą i ukazującą przestrzeń korzystania z innych środków zbawczych, a mianowicie sakramentów świętych ustanowionych przez Zmartwychwstałego. Przez sakrament chrztu przyjmujący zostaje zanurzony w łasce zbawienia i wyzwolony od grzechu, jak również odrodzony do uczestnictwa w darze synostwa Bożego, stając się wszczepionym w Kościół członkiem Ciała Chrystusa⁴. Wymownym uzupełnie-

³ Por. KPK, kan. 204 § 1; Por. KKK nr 1213.

⁴ Por. *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów polskich*, Katowice 1992, nr 3.

niem tego nauczania stają się teksty soborowych konstytucji, w których stwierdza się że „przez Chrztost ludzie zostają wszczępieni w paschalne misterium Chrystusa”⁵ a sama istota tego sakramentu prawdziwie konstytuuje społeczność eklezjalną jako wspólnotę kapłańską⁶. Należy też przypomnieć, że w pełnej wspólnotocie pozostają na ziemi ci ochrzczeni, którzy w jego widzialnym organizmie łączą się z Chrystusem więzami wyznawania wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego⁷.

Prawodawca kościelny mając zatem na uwadze pierwszorzędnę znaczenie chrztu świętego w życiu chrześcijanina, stawia wysokie wymagania szafarzom tego sakramentu, bowiem ich postęga warunkuje stworzenie okoliczności zbawczych: *Kto uwierzy i przyjmie chrztost, będzie zbawiony, a kto nie uwierzy, będzie potępiony* (Mk 16,16). Również, by poznać głębszy sens obowiązków i wymagań stawianych szafarzom przez Prawodawcę należy przybliżyć samo pojęcie i znaczenie określenia *szafarz*. Ten termin użyty przez Prawodawcę w Kodeksie Prawa Kanonicznego oznacza *rozdawcę, zarządcę, tego kto szafuje, zarządza, czymś zawiaduje, coś rozdaje*⁸. Zatem szafarzem sakramentu chrztu świętego w ogólnym pojęciu nazywamy tego, który bezpośrednio w liturgicznym obrzędzie udziela chrztu⁹.

Kodeks Prawa Kanonicznego mówiąc o szafarzu chrztu obligatoryjnie dokonał rozróżnienia na szafarza zwyczajnego i szafarza działającego w okolicznościach jego nieobecności. Natomiast w literaturze teologicznej i kanonicznej można spotkać się z bardziej szczegółową propozycją podziału, a mianowicie na szafarza zwyczajnego głównego, którym jest zawsze biskup, szafarza samodzielnego, którym jest proboszcz i szafarza pomocniczego, którym może być każdy prezbiter i diakon. Natomiast szafarzem innym może być

⁵ Konstytucja o liturgii świętej „*Sacrosanctum Concilium*”, nr 6 w: Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst polski, Pallottinum 2002, s. 50.

⁶ Por. Konstytucja dogmatyczna o Kościele „*Lumen gentium*” nr 10, w: Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst polski, Pallottinum 2002, s. 112-113.

⁷ Por. KPK, kan. 205; Por. J. Dudziak, *Teologiczno-prawne zasady odniesienia Kościoła do innych Wspólnot wyznaniowych oraz do niewierzących po II Soborze Watykańskim*, w: *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 18, 5 (1971), s. 21-50.

⁸ *Słownik języka polskiego*, t. VIII, s. 999.

⁹ Por. S. Piotrowski, *Szafarz Chrztu*, w: *Ateneum Kapłańskie* 339 (1965) ss. 208-211.

laik, np. katecheta, każdy wierny ochrzczony a nawet osoba, która nie przyjęła tego sakramentu¹⁰.

Zatem zgodnie z klasyfikacją kodeksową zwyczajnym szafarzem chrztu świętego Prawodawca nazywa biskupa, prezbitera i diakona¹¹. Kodeks nie wyjaśnia jednak samego pojęcia szafarza zwyczajnego, bowiem nie uległa zmianie w tej materii dotychczasowa nauka Kościoła, która była podawana przez liczących się interpretatorów norm kanonicznych. Pod pojęciem szafarza zwyczajnego rozumiano tego, który na mocy święceń sakramentalnych posiadał odpowiednią władzę do sprawowania lub administrowania sakramentami świętymi, nawet w przypadku, kiedy musiał posiadać pozwolenie od innej osoby prawnej do godziwego sprawowania tej funkcji liturgicznej. W literaturze pomocniczej podawano również wyjaśnienie, że tym który mógł udzielić prawnego zlecenia mógł być proboszcz lub rządcą Kościoła partykularnego. Jednakże owego zezwolenia wymagano wyłącznie wtedy, gdy szafarz nie pełnił obowiązków duszpasterskich wynikających z kanonicznie powierzonego mu urzędu¹². Przy tym wyjaśnieniu można z powodzeniem korzystać z interpretacji stosowanej przy normach Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, w oparciu o normę prawa Kodeksu Jana Pawła II, w której Prawodawca stwierdził, że *jeśli kanony niniejszego Kodeksu zawierają stare prawo, winny być interpretowane z uwzględnieniem również kanonicznej tradycji*¹³.

Prawodawca Kodeksowy stwierdził, że zwyczajnym szafarzem Chrztu świętego w Kościele partykularnym jest na pierwszym miejscu biskup, pełniący zawsze urząd następcy Apostołów. Zachowano w ten sposób ewangeliczny porządek, wyraźnie wskazany przez Zmartwychwstałego Chrystusa: *Dana mi jest wszelka władza na niebie i na ziemi. Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im Chrztu w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego* (Mt 28,18-19). Uszanowano również normatywność starożytności chrześcijańskiej, w której biskup jako przełożony danej społeczności kościel-

¹⁰ Por. M. Pastuszko, *Prawo o sakramentach świętych*, t. I, Normy ogólne i sakrament chrztu, s. 130; Por. W. Danielski, *Dyrektorium duszpasterskie Episkopatu Francji o chrzcie dzieci z 1965 roku*, w: Ruch Biblijny i Liturgiczny 2 (1978), s. 138-140.

¹¹ Por. KPK, kan. 861 § 1.

¹² Por. J. Podolecki, *Szafarz sakramentu chrztu od Soboru Trydenckiego do czasów najnowszych*, w: Studia Warmińskie, VIII (1971), s. 192.

¹³ KPK, kan. 6 § 2.

nej był zwyczajnym szafarzem uroczystego chrztu świętego, udzielanego zwykle w Wigilię Paschalną i Wigilię Zesłania Ducha Świętego¹⁴. Pierwszeństwo w udzielaniu chrztu przez biskupa potwierdzili także Ojcowie Kościoła, m.in. Tertulian stwierdzając, że *prawo udzielania chrztu posiada ze swej istoty najwyższy kapłan, którym jest biskup*¹⁵. Jest zatem czymś zrozumiałym, że biskup jako następca Apostołów był i pozostał głównym szafarzem chrztu świętego, bowiem biskup mocą danego mu Ducha Świętego zawsze stawał się prawdziwym i autentycznym nauczycielem wiary, kapłanem i pasterzem wspólnoty Kościoła partykularnego, powierzonego jego bezpośredniej pieczy¹⁶. Należy jednak dodać, że już w starożytności chrześcijańskiej można było zaobserwować pewną ewolucję w nauce o szafarzu zwyczajnym chrztu świętego, choć dosyć długo utrzymywano, że zwyczajnym szafarzem tej łaski jest *tylko i wyłącznie biskup*. Natomiast poczynając od Soboru Laterańskiego IV (1215) Kościół ogłosił, że szafarzem ważnego chrztu może być w niektórych okolicznościach każdy człowiek, który w czasie udzielania tego daru zbawczego prawidłowo wykonał ryt sakramentu, zachowując materię i formę oraz miał intencję uczynienia tego, co zwykle czyni Kościół¹⁷. Jednakże powrotu do źródeł i tradycji normatywnej pierwszych wieków chrześcijaństwa dokonał Papież Paweł VI, ogłaszając swój Rytuał¹⁸, w którym w myśl nauki i tradycji Kościoła, że biskupi są głównymi szafarzami Bożych tajemnic, wysunął znowu Następców Apostołów na należne im pierwsze miejsce wśród zwyczajnych szafarzy chrztu świętego. Należy także zauważyć, że w niewielkich wspólnotach chrześcijańskich biskupi mogli osobiście celebrować dar tego sakramentu i inne obowiązki pasterskie. Natomiast dzisiaj można się przekonać, że główny ciężar sprawowania sakramentu chrztu świętego, a więc i wszelkie obowiązki związane z przygotowaniem tej celebracji

¹⁴ Por. J. Podolecki, *Szafarz sakramentu chrztu w starożytności chrześcijańskiej*, s. 365.

¹⁵ Tertulian, *Wybór pism*, w: *Pisma starochrześcijańskich pisarzy*, t. V, s. 149.

¹⁶ Por. Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „*Christus Dominus*”, nr 2, w: Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst polski, Pallottinum 1968, s. 355.

¹⁷ Por. J. Podolecki, *Szafarz sakramentu chrztu w starożytności chrześcijańskiej*, s. 371; Por. Denz. n. 430, s. 200.

¹⁸ Pełny tytuł brzmi: *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP VI promulgatus, Ordo Baptismi Parvulorum*. Polski przekład nosił tytuł: *Obrzędy chrztu dzieci według Rytuału Rzymskiego*.

spoczywają na kapłanach, zwłaszcza proboszczach wspólnot parafialnych, których prawnym obowiązkiem jest pomagać biskupowi w nauczaniu i udzielaniu chrztu świętego jako sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego¹⁹.

Porządek kodeksowy wymienia na drugim miejscu kapłana jako zwyczajnego szafarza chrztu świętego, chociaż Pismo Święte nie wspomina wyraźnie o kapłanach jako szafarzach chrztu świętego. Jednakże dyscyplina kanoniczna Kościoła na przestrzeni wieków doprowadziła do uprawomocnienia się praktyki, zgodnie z którą kapłanowi na mocy urzędu przysługiwało prawo udzielania sakramentu chrztu świętego²⁰. Taka norma kanoniczna przetrwała do czasów współczesnych i została również przejęta przez Kodeks Jana Pawła II, który zaliczył kapłanów do zwyczajnych szafarzy chrztu świętego²¹.

W gronie kapłanów jako zwyczajnych szafarzy chrztu świętego prawo kodeksowe specjalnie wyróżnia proboszczą wspólnoty parafialnej, bowiem udzielenie tego sakramentu Prawodawca zaliczył do funkcji specjalnie mu powierzonych²². Wydaje się więc, że urzędowe wpisanie tego posługiwania do zadań specjalnie powierzonych proboszczowi może prowadzić do wniosku, że na terenie parafii powyższe działanie może wyłącznie podejmować proboszcz lub być za udzielanie tego sakramentu najbardziej odpowiedzialnym²³. Warto też w tym miejscu przypomnieć, że w normalnych warunkach nie każdy kapłan będący proboszczem może udzielić chrztu świętego wszystkim oczekującym lub pragnącym przyjąć ten sakrament. Zgodnie z kanoniczną normą może to uczynić tylko proboszcz własny w stosunku do osoby przyjmującej chrzest²⁴. A proboszczem własnym jest proboszcz miejsca, w którym ta osoba posiada stałe lub tymczasowe zamieszkanie²⁵ parafialne²⁶, a więc na

¹⁹ Por. *Wstęp ogólny do wtajemniczenia chrześcijańskiego*, n. 13, w: *Obrzędy Chrztu dzieci*, s. 14.

²⁰ Ogromne znaczenie miała w tej kwestii Konstytucja Papieża Eugeniusza IV (1431-1447) *Exultate Deo* z 22 XI 1439 roku. Por. P. Gasparri, *Codicis Iuris Canonici Fontes*, vol. I, n. 52, s. 73-74.

²¹ Por. KPK, kan. 861 § 1.

²² Por. KPK, kan. 530 n. 1.

²³ Por. S. Piotrowski, *Szafarz Chrztu*, w: *Ateneum Kapłańskie* 339 (1965), s. 208.

²⁴ Por. KPK, kan. 519.

²⁵ Por. KPK, kan. 107.

²⁶ Por. KPK, kan. 102 §3.

terenie parafii, w której zostanie udzielony sakrament chrztu świętego. Zamieszkanie stałe nabywa się przez fakt przebywania na terenie parafii z zamiarem pozostania na stałe lub jeśli trwało przez pełnych pięć lat, natomiast zamieszkanie czasowe wiąże się z zamiarem pozostania na danym terenie przynajmniej przez trzy miesiące albo faktycznie przedłużyło się do trzech miesięcy²⁷. Proboszcz winien się zatroszczyć, by tego sakramentu udzielać wyłącznie swoim parafianom. W przypadku dzieci istotne jest zamieszkanie jego rodziców, bowiem uprawnienie do udzielania Chrztu może być wykonywane zasadniczo w granicach własnej parafii²⁸. Prowadzca zobowiązuje bowiem proboszcza, by poza wypadkiem prawdziwej konieczności nikomu bez odpowiedniego zezwolenia nie udzielał chrztu poza granicą swojej parafii, nawet swoim podwładnym. W przypadku, kiedy proboszcz własny pragnie udzielić tego sakramentu poza granicami administracyjnymi własnej parafii, powinien otrzymać odpowiednie zezwolenie proboszcza danego miejsca bądź biskupa diecezji²⁹. W polskich warunkach istnieją również parafie personalne, dlatego warto uzupełnić, że właściwym szafarzem do udzielenia chrztu świętego osobie będzie proboszcz tej wspólnoty bądź duszpasterz personalny w tej jednostce kościelnej³⁰. Należy też zauważyć, że wskazania zawarte we wstępie do wtajemniczenia chrześcijańskiego wyraźnie sugerują, iż udzielanie chrztu świętego dzieciom należy do duszpasterzy. A kontekst tego wskazania nie pozwala powątpiewać o tym, że pod pojęciem duszpasterzy należy rozumieć nie tylko proboszczów kanonicznie ustanowionych, ale również wikariuszy, którzy łącznie z proboszczami wspierają biskupa przy przygotowaniu i udzielaniu chrztu świętego dorosłym, a sami są wspomagani w tej posłudze pasterskiej przez katechetów i świeckich³¹.

²⁷ Por. KPK, kan. 102 § 1-2.

²⁸ Por. P. Hemperek, *Chrzest dzieci w praktyce i w prawodawstwie Kościoła Katolickiego*, w: *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 29, 5 (1982), s. 45-57.

²⁹ Por. KPK, kan. 862; por. *Wstęp ogólny do wtajemniczenia chrześcijańskiego*, nr 14, w: *Obrzędy chrztu dzieci*, s. 15.

³⁰ Por. W. Wójcik, *Pojęcie parafii w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, w: *Prawo Kanoniczne* 29 (1986) nr 3-4, s. 69 nn.

³¹ Por. M. Pastuszko, *Prawo o sakramentach świętych*, t. I, Normy ogólne i sakrament chrztu, s. 106; Por. S. Głowa, *Owoce chrztu w świetle Objawienia*, w: *Ateneum Kapłańskie* 338 (1965), s. 165-176; Por. T. Kania, *Warunki skuteczności sakramentów ze strony przyjmującego*, w: *Ateneum Kapłańskie* 336-337 (1965), s. 35-43.

Prawo kodeksowe wskazuje również na diakona jako zwyczajnego szafarza chrztu świętego, co ma swoje źródło już w tradycji Kościoła czasów apostoelskich, w którym praktykowano udzielanie chrztu przez diakonów. Nauka Soborowa w *Lumen gentium*, podkreślając potrójną funkcję diakonów na pierwszym miejscu wylicza uroczyste sprawowanie chrztu świętego, dając do zrozumienia, że właśnie ta funkcja dla diakona jest jakby najważniejsza i najważniejsza, choć diakon powinien wszystko czynić stosownie dla zaleceń kompetentnej władzy³². Kodeks Prawa Kanonicznego Jana Pawła II bezsprzecznie zalicza diakonów do zwyczajnych szafarzy chrztu świętego³³. Aby jednak diakoni mogli godziwie wypełniać swoje posługiwanie w tym zakresie wymagana jest zgoda biskupa lub proboszcza, któremu Prawodawca wyznaczył to zadanie jako funkcję specjalnie zleconą proboszczowi³⁴.

Należy także dopowiedzieć, że Prawodawca przewiduje w sytuacjach wyjątkowych konieczną możliwość udzielenia sakramentu chrztu przez innego szafarza, który może udzielić tej łaski zbawczej jedynie wtedy, gdy szafarz zwyczajny jest nieobecny a mający przyjąć chrzest znajduje się w realnym niebezpieczeństwie lub w samym momencie zagrożenia życia przez okoliczność śmierci³⁵. Trzeba zauważyć, że te obligatoryjnie wymienione warunki muszą jednak występować łącznie, bowiem brak któregoś z nich sprawia, że inny szafarz nie może ważnie i godziwie udzielić tego sakramentu. Prawodawca wskazuje jednak na te okoliczności, kiedy katecheta bądź inna osoba, mająca specjalne zlecenie od ordynariusza miejsca – zazwyczaj stałe – może pod nieobecność zwyczajnego szafarza, bądź kiedy on w tym czasie został przeszkodzony co do sprawowania tego sakramentu, udzielić sakramentu chrztu świętego³⁶. Również w przypadku konieczności może tej łaski godziwie udzielić każdy człowiek mający właściwą intencję. Stąd Prawodawca nałożył na duszpasterzy, zwłaszcza proboszczów

³² Por. Konstytucja dogmatyczna o Kościele „*Lumen gentium*” nr 22, w: Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. Tekst polski, Pallotinum 1968, s. 201.

³³ Por. KPK, kan. 861 § 1.

³⁴ Por. KPK, kan. 530 n. 1.

³⁵ Por. *Wstęp ogólny do wtajemniczenia chrześcijańskiego*, n. 12, w: *Obrzędy chrztu dzieci*, s. 14.

³⁶ Por. KPK, kan. 861 § 2.

obowiązek specjalnej troski, aby przygotowali wiernych i pouczyli ich o prawidłowym udzielaniu chrztu świętego³⁷.

Rekapitulując należy stwierdzić, że obowiązujące normy kościelno-prawa powszechnego stanowią, iż zwyczajnym szafarzem sakramentu chrztu św. jest biskup, kapłan i diakon a udzielenie tego sakramentu jest zarezerwowane dla proboszcza lub innego duchownego, działającego zwyczajnie na mocy jego zlecenia lub zlecenia ordynariusza³⁸. W przypadku, gdy szafarz zwyczajny jest nieobecny lub ma przeszkodę to chrztu godziwie udziela katecheta lub inna osoba wyznaczona do tej funkcji przez ordynariusza miejsca³⁹. Natomiast w wypadku zaistnienia wyższej konieczności udzielić tego sakramentu może każda osoba, nawet nie będąca ochrzczoneą, którą Kościół traktuje również jako prawomocnego szafarza tej łaski. Podstawowym motywem dla takiego uprawnienia jest troska Kościoła, aby wszyscy ludzie zostali zbawieni i doszli do poznania prawdy zbawczej. Kościół przypomina również powszechny nakaz przyjęcia sakramentalnego chrztu, stąd w okolicznościach niebezpieczeństwa śmierci wyraża zgodę na udzielenie tego sakramentu nawet przez każdą osobę⁴⁰. Prawodawca postawił jednak niezwyčajnemu szafarzowi określone wymagania, a mianowicie powinien posiadać wymaganą do tej czynności intencję uczynienia tego, co czyni Kościół w czasie udzielania chrztu świętego oraz by w toku czynności wypowiedział obowiązującą co do ważności formułę trynitarną: „N., ja ciebie chrzczę w Imię Ojca, i Syna i Ducha Świętego”⁴¹. Prawodawca nakłada też na duszpasterzy, a zwłaszcza na proboszcza wspólnoty parafialnej obowiązek troski o to, by ich wierni zostali pouczeni o prawidłowym udzielaniu chrztu⁴².

³⁷ Por. Tamże.

³⁸ Por. kan. 861 § 1 KPK; Por. KKK nr 1256; Por. B. Nadolski, *Liturgika, Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*, t. 3, Poznań 1992, s. 34.

³⁹ Kan. 861 § 2 KPK.

⁴⁰ Por. KKK nr 1256; Por. P. Pałka, *Przynależność do obrządku i jego zmiana w świetle nowych przepisów Kościoła*, w: *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 10, 4 (1063), s. 83-96.

⁴¹ *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów polskich*, Katowice 1972, nr 23, s. 16; Por. KPK, kan. 861 § 2; Por. S. Piotrowski, *Szafarz chrztu*, Ateneum Kapłańskie, 339(1965), s. 208.

⁴² Por. KPK, kan. 861 § 2; Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986, s. 363 nn.; Por. E. Szafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. III, Warszawa 1986, s. 125 nn.; Por. S. Piotrowski, *Szafarz Chrztu*, w: Ateneum Kapłańskie 339 (1965), s. 208-211.

3. Normy partykularne synodów diecezjalnych

Normy polskich synodów Roku Jubileuszowego w zakresie kanonicznego przygotowania osób do ważnej i godnej celebracji pierwszego sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego we wspólnocie parafialnej poświęciły szafarzowi chrztu świętego sporo uwagi. Ustawodawcy pragną w ten sposób ukazać rolę chrztu świętego w życiu najbardziej podstawowej części Ciała Chrystusowego, jak również kanoniczne zadania bezpośrednio obligujące w tym procesie przygotowawczym osobę szafarza chrztu, także rodziców dziecka i osób podejmujących się realizacji prawnych zobowiązań, wynikających z liturgicznej i kanonicznej roli rodziców chrzestnych. Analiza norm kanonicznych prawa partykularnego dotyczących szafarza chrztu św. i stale towarzyszących okoliczności udzielania tego sakramentu, pozwoli na wydobycie zakresu dokonującego się zjawiska recepcji. Analizie poznawczej zostaną poddane statuty synodów polskich zakończonych z racji kościelnego Roku Jubileuszowego.

3.1. Pierwszy Synod Diecezji Pelplińskiej

Prawodawca przejmując naukę Kościoła dotyczącą szafowania darem chrztu świętego z przekonaniem przypomniał, że chrzest święty jest pierwszym sakramentem wtajemniczenia chrześcijańskiego i jest sakramentem jedności w Chrystusie. W tym kontekście jako pierwsze wydarzenie inicjacji chrześcijańskiej stanowi dar Trójcy Świętej, udzielający życia Bożego i włączenia człowieka do Kościoła. Synod zwraca uwagę, że chrzest jest wydarzeniem kościelnym, a więc i wspólnotowym, stąd wymaga troskliwego przygotowania, godnej celebracji oraz rozwoju w życiu chrześcijanina⁴³.

Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej, stanowiące klucz do wszelkich działań pastoralnych Kościoła Pelplińskiego⁴⁴ postulują, aby przygotowanie dokonujące się przez katechezę przedchrzcielną obowiązkowo przeprowadził sam proboszcz lub inny kapłan⁴⁵. Tym przygotowaniem powinien objąć rodziców dziecka oraz chrzest-

⁴³ Por. *Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej*, Pelplin 2001, nr 164, s. 45-46.

⁴⁴ Por. Dekret Biskupa Pelplińskiego promulgujący Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej z 6 VI 2000 roku, w: *Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej*, Pelplin 2001, s. 11.

⁴⁵ Por. *Statuty I Synodu Diecezji Pelplińskiej*, Pelplin 2001, nr 166, s. 46.

nych, aby przypomnieć i wprowadzić rodzinę kandydata do chrztu w prawdę o znaczeniu łaski chrztu świętego oraz zadaniach wynikających z włączenia do wspólnoty Kościoła, postępu w życiu religijnym oraz religijnym wychowaniu dziecka⁴⁶.

Statuty obligatoryjnie normują również kwestię miejsca sprawowania sakramentu chrztu świętego, nie powtarzając jednak norm prawa powszechnego o porządku kanonicznym w kwestii osób odpowiedzialnych za sprawowanie tego pierwszego sakramentu wiary. Prawodawca partykularny zachował również dyspozycję norm prawa powszechnego wskazując, iż miejscem chrztu dziecka jest kościół parafialny jego rodziców. Natomiast kiedy zachodzi słuszna przyczyna, sakramentu chrztu św. można udzielić w innym kościele lub kaplicy, a powinnością całej wspólnoty parafialnej jest wspierać modlitwą ochrzczonego, jego rodziców i chrzestnych⁴⁷. Należy także wskazać, że statuty pelplińskie uwrażliwiają szafarza na godność sakramentu chrztu św., która w czasie akcji liturgicznej domaga się, aby w kościele lub kaplicy jako miejscu sprawowania tej tajemnicy znajdowała się chrzcielnica, przy której należy celebrować ten szczególnie i pierwszy dar wtajemniczenia chrześcijańskiego⁴⁸. Wydaje się, że również szafarz zwyczajny jako odpowiedzialny za liturgiczną celebrację chrztu św. powinien zatroszczyć się o jej przygotowanie. Stąd liturgię sakramentu chrztu św. należy tak przygotować, aby jej uczestnicy brali w niej czynny udział przez głoszenie komentarza, prezentację czytań liturgicznych, śpiew i modlitwę⁴⁹. Zdaniem prawodawcy, najstosowniejszym dniem sprawowania chrztu św. jest niedziela, kiedy to Kościół wspomina zmartwychwstanie Pana oraz z tej racji, że ten sakrament jest wydarzeniem paschalnym i wspólnotowym. Prawodawca wskazał też, iż najbardziej uprzywilejowanym dniem do udzielania daru chrztu św. jest Wigilia Paschalna⁵⁰.

Prawodawca Kościoła Partykularnego zobowiązał w prezentowanych Statutach I Synodu Diecezji Pelplińskiej, iż dla uroczystego udzielenia chrztu św. w szpitalu wymagane jest dla szafarza uzyska-

⁴⁶ Por. Tamże, nr 165, s. 46.

⁴⁷ Por. Tamże, nr 167, s. 46.

⁴⁸ Por. Tamże, nr 170, s. 46.

⁴⁹ Por. Tamże, nr 171, s. 46.

⁵⁰ Por. Tamże, nr 168, s. 46.

nie stosownego zezwolenia biskupa diecezjalnego na tę celebrację. Natomiast obowiązkiem proboszcza jest dokładne zapisanie chrztu św. w księdze ochrzczonych na podstawie dokumentów, a mianowicie: metryki urodzenia i pisma upoważniającego dla chrzestnych⁵¹. Tenże duszpasterz został pośrednio zobligowany do zwyczajnej troski o rozwój we wspólnocie parafialnej tak zwanej duchowości wynikającej z chrztu św., zwłaszcza przez inspirowanie do obchodów kolejnych rocznic przyjęcia tego sakramentu we wspólnocie rodzinnej i parafialnej⁵².

Duszpasterz, a więc najczęściej i szafarz chrztu we wspólnocie parafialnej, powinien też szczególną troską otoczyć dorosłych nieochrzczonych, zwłaszcza pragnących przyjąć pierwszy sakrament wtajemniczenia chrześcijańskiego. W takich okolicznościach kandydat do chrztu powinien wyrazić wolę przyjęcia sakramentu chrztu św., zostać odpowiednio pouczony o prawdach wiary, obowiązkach chrześcijańskich i konieczności żalu za grzechy oraz przejść praktykę życia chrześcijańskiego w katechumenacie. Prawodawca polecił także, aby dorosły przyjmujący chrzest św. był jednocześnie bierzmowany i uczestniczył w Eucharystii, przyjmując także Komunię Świętą. O chrzcie dorosłych, a więc przynajmniej tych, którzy ukończyli czternasty rok życia, duszpasterz-szafarz powinien powiadomić biskupa diecezjalnego, który osobiście może uznać, czy sam pragnie udzielić przygotowującemu się katechumenowi tego sakramentu⁵³. Tak więc w przypadku dorosłej osoby zakres obowiązków szafarza wielokrotnie się poszerza, bowiem należy bezpośrednio i wieloaspektowo zainicjować przygotowania z zakresu chrztu, bierzmowania, sakramentu pokuty i Eucharystii.

3.2. III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej

Prawodawca Synodalny z okazji Milenium powstania Archidiecezji Gnieźnieńskiej poświęcił tematyce sakramentu chrztu św. dziewięć norm szczegółowych swego prawa partykularnego, określając powinności prawno-kanoniczne szafarza, duszpasterza wspólnoty parafialnej i innych osób zainteresowanych celebracją

⁵¹ Por. Tamże, nr 174, s. 46.

⁵² Por. Tamże, nr 175, s. 46.

⁵³ Por. Także, nr 176 § 1-3, s. 47.

pierwszego źródła łaski sakramentalnej, bijącego poprzez całe bogactwo życia i posługi liturgicznej Kościoła⁵⁴.

Najnowsze prawo partykularne Kościoła Gnieźnieńskiego zobowiązuje szafarza-duszpasterza do odbycia przynajmniej jednego spotkania pastoralnego z rodzicami dziecka i jego rodzicami chrzestnymi przed udzieleniem tego sakramentu. Celem tego spotkania ma być przekazanie niezbędnych pouczeń związanych z teologią tego sakramentu oraz z obowiązkami, jakie wynikają z jego przyjęcia. Prawodawca uwrażliwia, by istoty tych pouczeń w czasie spotkania nie sprowadzono do omówienia wyłącznie tylko spraw porządkowych i organizacyjnych⁵⁵. Synod zwraca uwagę również na czynności szafarza-duszpasterza poprzedzające samo sprawowanie sakramentu chrztu św. Czynności te mogą obejmować troskę o pouczenie rodziców w sprawie terminu chrztu dzieci po ich urodzeniu, wyjaśnienie okoliczności odłożenia chrztu św., pouczenia wiernych w sprawie chrztu w niebezpieczeństwie śmierci, ochrzcielnego katechumenatu dzieci i dorosłych, zadbanie o zdatność kandydatów do posługi jako rodziców chrzestnych, pouczenie wiernych o nadaniu właściwego imienia chrzcielnego i sensie imiennin, obranie stałych terminów sprawowania chrztu w parafii i troska o miejsce udzielania tego najistotniejszego sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego.

Normy III Powojennego Synodu Archidiecezji Gnieźnieńskiej wskazują na motywację inspirującą do dynamicznego działania chrzcielnego wobec nowo urodzonych dzieci, a mianowicie wskazują na chrzest jako pierwsze sakramentalne źródło zbawcze, które otwiera najważniejsze momenty życia chrześcijańskiego osoby ludzkiej. Wyzwolenie z grzechu i wszczepienie w Chrystusa daje gwarancję łaski, ale również zobowiązuje nową osobę do żywego uczestnictwa w Ludzie Bożym, także przez podjęcie się realizacji powierzonej tej wspólnotie misji ewangelizacyjnej⁵⁶. Z tej racji duszpasterze powinni przypominać katolickim rodzicom, że na nich spoczywa obowiązek zatroszczenia się o to, aby ich dzieci zo-

⁵⁴ Por. *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania*, Gniezno 2001, nr 150, s. 139.

⁵⁵ Por. *Obrzędy chrztu dzieci*, nr 5, s. 11; Por. *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania*, nr 152, s. 139.

⁵⁶ Por. KKK nr 1213.

stały ochrzczone możliwie jak najszybciej po urodzeniu. Duszpasterze nie powinni również zaniedbać pouczenia o formie udzielenia chrztu w razie niebezpieczeństwa śmierci, pozostając w zgodzie z nauką wynikającą z prawa powszechnego i praktyki Kościoła⁵⁷.

Normy synodalne – idąc za prawem powszechnym Kościoła – wskazują, że do godziwego udzielenia chrztu świętego w zwykłych warunkach jest udzielenie niezbędnej zgody przynajmniej przez jednego z rodziców, albo prawnych opiekunów dziecka, jak również uzasadniona nadzieja, że dziecko faktycznie zostanie wychowane w wierze katolickiej. Dlatego jeśli nie ma okoliczności do zrodzenia się takiej nadziei to wówczas udzielenie chrztu świętego należy odłożyć, ofiarując jednocześnie rodzicom tego dziecka stosowną pomoc duszpasterską i powiadamiając ich o przyczynach odłożenia chrztu św.⁵⁸ Normy synodalne dopuszczają jednak możliwość udzielenia chrztu dziecku w oparciu o rękojmię wychowania go w wierze i w życiu chrześcijańskim, złożone przez najbliższych krewnych⁵⁹. Prawo powszechne mówi o zupełnym braku nadziei na wychowanie osoby, który to brak nadziei może zrodzić się w środowisku ateistycznym rodziców i całej rodziny. Natomiast kiedy nieregelijni są tylko rodzice dziecka to może zrodzić się nadzieja na podjęcie trudu przekazu i kształtowania wiary przez rodziców chrześcijańskich i dalszą rodzinę osoby przyjmującej chrzest. Wydaje się zatem jednak, że i w tym przypadku zgoda rodziców na religijne wychowanie ich dziecka jest potrzebna, bowiem daje gwarancje do swobodnego podjęcia procesu kształtowania wiary w okresie pochrzcielnego katechumenatu osoby ochrzczonej.

Istnienie pochrzcielnego katechumenatu – według norm III Powojennego Synodu Gnieźnieńskiego – jest warunkowane samą naturą chrztu dzieci. Pochrzcielny katechumenat ma polegać na stałym rozwoju otrzymanej łaski wiary i życia chrześcijańskiego, w oparciu o życie religijne w rodzinie, parafialną i szkolną katechezę oraz osobisty wysiłek ochrzczonego, dostosowany do możliwości związanych z naturalnym procesem dojrzewania oso-

⁵⁷ Por. III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania, nr 150, s. 139; Por. KPK, kan. 861 § 2.

⁵⁸ Por. III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania, nr 151, s. 139; Por. KPK, kan. 861 § 1 n. 1-2.

⁵⁹ Por. III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania, nr 151, s. 139.

by ludzkiej⁶⁰. Prawodawca wskazuje również na istotne znaczenie niedzielnej aspersji i okolicznościowych form liturgicznego odnowienia przymierza chrztu św. w prawidłowym kształtowaniu chrzcielnej świadomości człowieka uprzednio wprowadzonego w tajemnicę wiary chrześcijańskiej⁶¹. Natomiast chrzest osób dorosłych powinien być poprzedzony specjalnym przygotowaniem, obejmującym wtajemniczenie w podstawowe zasady wiary i moralności oraz praktykę duchowości chrześcijańskiej i życia chrześcijańskiego, zwłaszcza w owocne uczestnictwo w liturgii Kościoła i w życie modlitwy indywidualnej i wspólnotowej⁶². Prawodawca partykularny, w trybie pilnym, zobowiązał Kurialny Wydział Duszpasterski Archidiecezji Gnieźnieńskiej do zorganizowania w trzech największych skupiskach miejskich kościoła lokalnego, a więc w Bydgoszczy, Inowrocławiu i Gnieźnie, stałych ośrodków katechumenalnych, których zadaniem powinno być przygotowywanie osób dorosłych do przyjęcia sakramentów chrześcijańskiego wtajemniczenia⁶³.

Kolejnym zadaniem duszpasterza-szafarza, według norm III Powojennego Synodu Archidiecezji Gnieźnieńskiej, jest zadbanie o faktyczną zdolność osób do podjęcia się posługiwania jako rodzice chrzestni. Normy partykularne szczególnie akcentują stan aktualnej żywej wiary kandydatów na chrzestnych, bowiem oni w obrzędach chrzcielnych dokonują wyznania wiary we własnym imieniu. Stąd nie wolno wybierać do pełnienia tej funkcji osób, które szczerze nie mogłyby złożyć wyznania wiary katolickiej. Wiernych o tym wymaganiu Kościoła należy pouczać, wykorzystując do tego każdą okazję, szczególnie czas przygotowania do małżeństwa przyszłych rodziców dzieci, aby w przyszłości uniknąć niepożądanych komplikacji w czasie bezpośredniego przygotowania do chrztu świętego⁶⁴. Ponadto Synod zalicza do zadań własnych duszpasterza podjęcie troski o to, by kandydaci na chrzestnych spełniali wszystkie pozostałe warunki przewidziane w powszechnym prawie Kościoła,

⁶⁰ Por. *Obrzędy chrztu dzieci*, nr 5, s. 11.

⁶¹ Por. *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania*, nr 153, s. 140.

⁶² Por. KKK nr 1230; Por. kan. 865 § 1-2.

⁶³ Por. *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania*, nr 154, s. 140; Por. *Obrzędy chrztu dzieci*, nr 6-7.

⁶⁴ Por. *Obrzędy chrztu dzieci*, nr 6.

a mianowicie: kandydat na chrzestnego zasadniczo powinien być wyznaczony przez przyjmującego chrzest albo przez jego rodziców, ich zastępców, a w razie ich nieobecności przez proboszcza lub szafarza chrztu, posiadając wymagane do tego kwalifikacje oraz intencję pełnienia tego zadania. Kandydat na chrzestnego powinien też ukończyć szesnaście lat, być katolikiem bierzmowanym, po przyjęciu sakramentu Najświętszej Eucharystii oraz prowadzącym życie zgodne z wiarą i odpowiadające funkcji, jaką ma pełnić. Powinien być wolny od jakiegokolwiek kary kanonicznej, wymierzonej zgodnie z prawem lub deklarowanej. Chrzestny nie może być ojcem lub matką przyjmującego chrzest. Natomiast jeśli osoba wskazana na chrzestnego należy do niekatolickiej wspólnoty kościelnej może być dopuszczona do uczestniczenia w obrzędzie z chrzestnym katolikiem i to jedynie w charakterze świadka chrztu⁶⁵.

Następne normy Synodu Gnieźnieńskiego zobowiązują duszpasterza-szafarza do pouczenia wiernych o nadaniu dziecku właściwego imienia chrzcielnego i sensie imiennin. To zobowiązanie prawne zostało podane w formie godnego zalecenia, by pouczenie przedchrzcielne wiernych dotyczyło również chrześcijańskiego sensu imienia chrzcielnego i obchodzenia przez ochrzczonego dnia imiennin. Prawodawca wyjaśnił, że dzień imiennin zawsze przypomina przyjęcie chrztu św. oraz oddanie pod opiekę świętego Patrona, który jest dla chrześcijanina wzorem i orędownikiem. W związku z tym duszpasterz-szafarz powinien doradzać rodzicom właściwy wybór imion dla dzieci, które mają zostać ochrzczone. Źródłem, z którego można zaczerpnąć właściwe imię dla swego dziecka jest katalog świętych i błogosławionych Kościoła Katolickiego, którego pasterze powinni się troszczyć, aby nie nadawano imion obcych duchowi chrześcijańskiemu⁶⁶.

Normy III Powojennego Synodu Archidiecezji Gnieźnieńskiej polecają również, aby w każdej wspólnocie parafialnej ustalić i podać do publicznej wiadomości terminy sprawowania liturgii chrzcielnej. Jest to zatem kolejny obowiązek duszpasterza-szafarza, związany z formacją chrzcielną swoich parafian. Synod zalecił, aby tego sakramentu udzielano – z uwagi na jego paschalny cha-

⁶⁵ Por. KPK, kan. 874 § 1-2.

⁶⁶ Por. *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania*, nr 156, s. 140-141; Por. KPK, kan. 855.

rakter – w wybrane niedziele oraz w Wigilię Wielkanocną. Wskazano również, aby z racji duszpasterskich udzielano chrztu św. nie tylko w czasie specjalnej Eucharystii chrzcielnej, ale także w liturgicznej celebracji Mszy św. parafialnych, aby wszyscy wierni co pewien czas mogli bezpośrednio uczestniczyć w tym liturgicznym obrzędzie, stwarzając wiernym ochrzczonym okazję do odnowienia przymierza wiary⁶⁷.

Wydaje się, że ostatnim obowiązkiem duszpasterza-szafarza – według norm Synodu Gnieźnieńskiego – jest troska o miejsce celebracji tego pierwszego sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego. Prawodawca partykularny przypomina zatem, iż miejscem udzielania chrztu jest chrzcielnica, która powinna być usytuowana w kościele lub w osobnej kaplicy w taki sposób, aby wyraźnie uwiadaczała godność tego sakramentu, jednakże bez usuwania w cień ołtarza mszalnego, któremu w każdym wypadku przysługuje miejsce centralne⁶⁸. Należy zauważyć, że normy partykularne gnieźnieńskie w kwestii właściwego miejsca udzielania chrztu przeniosły akcent prawa powszechnego położony na kościele i kaplicy na chrzcielnicę, która zdaniem prawodawcy Kościoła z reguły powinna się znajdować w kościele lub kaplicy. Bowiern każdy kościół parafialny powinien posiadać chrzcielnicę, ale w przypadku poważnej niedogodności przybycia do kościoła parafialnego lub innego kościoła lub kaplicy chrztu można i trzeba udzielić w innym kościele lub kaplicy bliżej położonym lub nawet w innym odpowiednim miejscu⁶⁹.

3.3. Synod Archidiecezji Przemyskiej

Ustawodawca diecezjalny zaprezentował w czternastu statutach prawa partykularnego normy szczegółowe dotyczące chrztu św., w IV Księdze zatytułowanej: Uświęcające zadania Kościoła⁷⁰. W tym miejscu opracowania wskażę wyłącznie na normy określające zadania szafarza zwyczajnego w zakresie jego chrzcielnego po-

⁶⁷ Por. *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania*, nr 157, s. 141; Por. KPK, kan. 856.

⁶⁸ Por. *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej z okazji Milenium jej powstania*, nr 158, s. 141. Por. KPK, kan. 857-858.

⁶⁹ Por. KPK, kan. 859-860.

⁷⁰ Por. *Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995-2000. Statuty i Aneksy, Przemysł 2000*, st. 306-319, stat. 103-106.

sługiwania, tak w czasie przedchrzcielny, jak i w okresie pochrzcielnej formacji wiernych. Funkcja szafarza powinna obejmować następujące działania w imieniu Kościoła, a mianowicie: nauczanie chrzcielne, troska o miejsce i liturgiczną celebrację chrztu oraz poprawne odnotowanie tego faktu w księgach parafialnych, troska o formację pochrzcielną i podejmowanie decyzji rozstrzygających w sytuacjach nietypowych.

Synod Przemyski idąc za normami prawa powszechnego uważa, iż duszpasterze w kościelnym nauczaniu powinni często przypominać wiernym o znaczeniu sakramentu chrztu, który jest konieczny do zbawienia, a przez który człowiek uwolniony od grzechów otrzymuje godność dziecka Bożego, upodabnia się do Chrystusa i zostaje włączony do wspólnoty Kościoła Katolickiego⁷¹. Tak więc istotną treścią przekazywanej prawdy staje się tradycyjna nauka teologiczna Kościoła o tym sakramencie wtajemniczenia chrześcijańskiego, konstytuującego nowy Lud Boży. Szczególnym miejscem i czasem tego zbawczego nauczania powinny być w okresie przedchrzcielny spotkania z rodzicami oczekującymi dziecka. Już w tym okresie należy ich również pouczać o godności rodzicielstwa i znaczeniu chrztu dla życia chrześcijańskiego. Synod zaleca także, aby rodzice i chrzestni uczestniczyli przynajmniej w dwóch katechezach chrzcielnych prowadzonych w parafii chrztu lub zamieszkania chrzestnych⁷². Zaś duszpasterze powinni także zachęcać w nauczaniu rodziców dzieci, aby przynajmniej jedno z imion nadawanych dziecku znajdowało się w wykazie świętych i błogosławionych⁷³.

Następny blok zadań powierzonych duszpasterzowi-szafarzowi to jego szczególna troska o miejsce i liturgiczną celebrację chrztu oraz poprawne odnotowanie tego faktu w księgach parafialnych. Statuty Synodu Przemyskiego polecają, aby udzielanie chrztu miało miejsce w czasie celebracji Mszy św., tak by cała wspólnota eklezyjalna mogła uczestniczyć w tym obrzędzie, oraz by nieustannie ukazywać integralną jedność tego sakramentu wtajemniczenia z Najświętszą Eucharystią⁷⁴. Tym właśnie Synod motywuje szafarza,

⁷¹ Por. Tamże, stat. 306, s. 103.

⁷² Por. Tamże, stat. 312 nr 1 i 2, s. 104.

⁷³ Por. Tamże, stat. 315, s. 105.

⁷⁴ Por. Tamże, stat. 307 § 1, s. 103.

aby ten dołożył starań, by po odpowiednim przygotowaniu udzielanie chrztu było odprawiane z należąca godnością. Stąd szafarz chrztu powinien dokonać tego obrzędu uroczyście i pobożnie, w zwyczajnych okolicznościach wykorzystując do tego pełny obrzęd liturgiczny i to bez względu na ilość przyjmujących chrzest⁷⁵. Jeśli chodzi o czas sprawowania chrztu to Synod poleca, aby tego sakramentu udzielać zasadniczo w niedzielę, ponieważ Kościół obchodzi wtedy Misterium Paschalne. Tak więc możliwe jest roztropne obranie przez szafarza i rodziców również innego terminu celebracji tego paschalnego wydarzenia⁷⁶. Natomiast prawodawca wskazał, by dorosłym zasadniczo udzielano chrztu w Wigilię Paschalną. Jeżeli jednak zachodzi faktyczna potrzeba to można ten sakrament celebrować również w innym czasie. Normy synodalne wyraźnie podkreślają, że obrzędy chrztu mają charakter paschalny, dlatego przy każdorazowym ich sprawowaniu należy zapalić świecę paschalną⁷⁷. Powyższe szczegółowe liturgiczno-praktyczne rozstrzygnięcia pozostają w harmonii z ustawodawstwem powszechnym Kościoła. W tym też duchu przypomniano, by sam fakt udzielonego sakramentu został zapisany zgodnie z praktyką Kościoła, która poleca aby proboszcz miejsca udzielenia chrztu bezzwłocznie i dokładnie zapisał w księdze ochrzczonych nazwisko ochrzczonego, czyniąc wzmiankę o szafarzu, rodzicach, chrzestnych oraz o świadkach, jeśli występują, jak również o miejscu i dacie udzielonego chrztu, podając również datę i miejsce urodzenia⁷⁸. Tak więc statut 313 Synodu Archidiecezji Przemyskiej obliguje, by fakt chrztu był dokładnie i niezwłocznie odnotowany w parafialnej księdze ochrzczonych, a jej kopię należy co pięć lat przekazywać do Archiwum Archidiecezjalnego w Przemyślu⁷⁹. Należy w tym miejscu wskazać na normę synodalną dotyczącą zmian i poprawek w uczynionym wcześniej zapisie aktu chrztu. Prawodawca obligatoryjnie postanowił, że zmiany wpisów w księdze ochrzczonych, obejmujące nazwisko i imię ochrzczonego, wzmiankę o szafarzu, rodzicach chrzestnych oraz świadkach, jak również miejsce i datę udzielonego chrztu oraz

⁷⁵ Por. Tamże, stat. 307 § 2, s. 103.

⁷⁶ Por. Tamże, stat. 308 § 1, s. 103.

⁷⁷ Por. Tamże, stat. 308 § 2-3, s. 103.

⁷⁸ Por. KPK, kan. 877 § 1.

⁷⁹ Por. *Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995-2000*. Statuty i Aneksy, stat. 313, s. 104-105.

miejsce i datę urodzenia, dokonuje się dopiero po uzyskaniu pisemnej zgody ordynariusza miejsca⁸⁰.

Ostatnie dwie powinności duszpasterza-szafarza chrztu, zamieszczone w statutach Synodu Przemyskiego, dotyczą jego troski o formację pochrzcielną osób włączonych do wspólnoty Kościoła przez sakrament inicjacji chrześcijańskiej oraz podejmowanie w sytuacjach nietypowych decyzji rozstrzygających w sprawie wyrażenia zgody na udzielenie chrztu lub jego odłożenie. I tak w pierwszej kwestii prawodawca prawdziwie zachęca duszpasterzy do uroczystego obchodzenia w parafii pierwszej rocznicy chrztu dziecka, połączonej ze specjalnym błogosławieństwem i katechezą dla rodziców. Natomiast synod zaleca wiernym obchodzenie kolejnych rocznic chrztu w powiązaniu z przeżywaniem dnia imienin. Prawodawca kościelny wskazał, iż szczególnym darem imieninowym, cenionym przez chrześcijan, powinna być wspólna modlitwa i ofiarowanie Mszy świętej⁸¹ w intencji osoby solenizanta. W drugiej kwestii statuty synodu przypominają kościelną dyscyplinę prawa powszechnego dotyczącą udzielenia chrztu w wypadku konieczności, a zwłaszcza w niebezpieczeństwie śmierci. Może chrztu udzielić każdy człowiek mający właściwą intencję i potrafiący to uczynić. Dlatego synod zobowiązuje duszpasterzy, zwłaszcza proboszczów i katechetów do właściwego pouczenia wiernych o prawidłowym udzielaniu chrztu⁸². Prawodawca synodalny rozstrzyga również kwestię chrztu dzieci rodziców katolickich i innych, pozostających w niebezpieczeństwie śmierci. Otóż takie dziecko powinno zostać natychmiast ochrzczone⁸³. Najczęściej w powyższych okolicznościach taką decyzję podejmuje proboszcz miejsca lub szafarz chrztu. Natomiast w sytuacjach i warunkach zwyczajnych, gdy chodzi o udzielenie chrztu dzieciom z rodzin religijnie obojętnych lub zaniedbanych, to prawodawca polecił, aby wiążącą decyzję w Kościele Przemyskim podejmował miejscowy proboszcz, który zawsze powinien mieć na uwadze świętość sakramentu oraz zobowiązanie do wychowania w wierze dziecka ochrzczonego⁸⁴. Również szafarz-

⁸⁰ Por. Tamże, stat. 314, s. 105.

⁸¹ Por. Tamże, stat. 316 § 1-2, s. 105.

⁸² Por. Tamże, stat. 317 § 1. 3, s. 105.

⁸³ Por. Tamże, stat. 317 § 2, s. 105.

⁸⁴ Por. Tamże, stat. 318 § 1, s. 105-106.

-duszpasterz powinien zorientować się, czy rodzice dziecka przedstawionego do chrztu złożyli pozytywną deklarację woli – w trudniejszych przypadkach na piśmie – odnośnie wychowania dziecka po katolicku, czasem niezależnie od osobistych słabości czy powikłań życiowych. Składana deklaracja powinna zrodzić uzasadnioną nadzieję na katolickie wychowanie dziecka. Prawodawca synodalny postanowił, że w powyższych sytuacjach szczególna odpowiedzialność za wychowanie dziecka ochrzczonego powinna spoczywać na rodzicach chrzestnych, którzy mają obowiązkowo podpisać oświadczenie w tej sprawie⁸⁵. Najpierw zobowiązanie podpisują rodzice dziecka w brzmieniu: „My, niżej podpisani, N. N. zobowiązujemy się wobec Boga, że nasze dziecko N. N., które ma przyjąć sakrament chrztu świętego, wychowamy w wierze katolickiej”. Następnie podpisy mają złożyć rodzice chrzestni pod następującą treścią swego oświadczenia: „My, niżej podpisani rodzice chrzestni N. N., zobowiązujemy się wobec Boga, że N. N. który (a) ma przyjąć sakrament chrztu świętego, zostanie wychowany (a) w wierze katolickiej”. Formularz z tymi oświadczeniami potwierdza także swoim podpisem duszpasterz-szafarz, który je przyjmował⁸⁶.

Statuty Synodu Archidiecezji Przemyskiej w rozdziale dotyczącym udzielania chrztu św. zawierają również obligatoryjne wyjaśnienie kwestii, kogo należy uważać za osobę dorosłą. Otóż prawodawca przyjmuje, iż za dorosłych w odniesieniu do chrztu uważa się wszystkich, którzy ukończyli siedem lat życia i osiągnęli zdolność używania rozumu. Dlatego – zgodnie z prawem powszechnym – o chrzcie dorosłych, przynajmniej tych, którzy ukończyli czternasty rok życia, duszpasterz powinien powiadomić biskupa diecezjalnego, ażeby – jeśli uzna to za wskazane – sam udzielił chrztu i bierzmowania. Natomiast w przygotowaniu i udzielaniu chrztu dorosłym należy ściśle przestrzegać norm i obrzędów liturgicznych obowiązujących w diecezjach polskich od 14 maja 1989 roku⁸⁷. Prawodawcy wyjątkowo zależy na tym, aby w Kościele partykularnym wszyscy szafarze i duszpasterze z wrażliwością podejmowali swoje posługi-

⁸⁵ Por. Tamże, stat. 318 § 3, s. 106.

⁸⁶ Por. Aneks 58. Oświadczenie rodziców i chrzestnych w sprawie katolickiego wychowania dziecka, w: *Synod Archidiecezji Przemyskiej 1995-2000. Statuty i Aneksy*, s. 416.

⁸⁷ Por. Tamże, stat. 319 § 1-3; Por. KPK, kan. 863; Por. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1988, s. 9-18.

wanie w zakresie formacji paschalnej wiernych, zwłaszcza w czasie przed- i pochrzcielnego okresu formacyjnego wiernych, bezpośrednio zainteresowanych przyjęciem i udzieleniem pierwszego sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego.

3.4. Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej

Prawodawca, aby przysłużyć się do bardziej prawidłowej i pożytecznej obsługi duszpasterskiej Ludu Bożego⁸⁸, wypracował również prawo partykularne w zakresie celebracji sakramentu pełnego wtajemniczenia chrześcijańskiego, obejmujące m.in. powinności szafarza-duszpasterza, wskazania liturgiczno-prawne dotyczące administrowania tym sakramentem, jak również istotne obowiązki rodziców naturalnych i chrzestnych dziecka⁸⁹. Tak więc normy synodalne już na samym początku zawierają teologiczne wprowadzenie, ważne zarówno dla szafarza tego sakramentu, jak również dla proszących o chrzest i całej wspólnoty Kościoła partykularnego, urzędującego się w podstawowej wspólnocie jaką jest parafia. Najistotniejszym przesłaniem jest stwierdzenie prawdy, że przekazywane przez Kościół orędzie zbawcze wymaga od słuchaczy wiary żywej, realizującej się od momentu przyjęcia chrztu św., jako szczególny znak związania życia człowieka z Chrystusem. W ten sposób wierni wchodzą we wspólnotę z Trójcą Świętą i Ludem Bożym, stając się także królewskim kapłaństwem i narodem świętym⁹⁰. Następnie w normie synodalnej ustawodawca partykularny przypomina, iż zgodnie z tradycją Kościół udziela chrztu dzieciom na wyraźną prośbę ich rodziców lub opiekunów, wyjaśniając przy tym, że ten sakrament jest sakramentem wiary Kościoła wyznawanej publicznie przez rodziców dzieci, chrzestnych i całą wspólnotę reprezentującą Kościół powszechny⁹¹. Jest to wskazanie integrujące wszystkich wokół tajemnicy chrztu i jej celebracji we wspólnocie parafialnej.

Przyjęte już na początku wskazania duszpasterskie norm synodalnych dotyczące chrztu św. mają swoje źródło w prawie powszechnym Kościoła i z nim harmonijnie współbrzmia. Dlatego

⁸⁸ Por. Słowo pasterskie w sprawie Pierwszego Synodu Warszawsko-Praskiego, w: *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, Warszawa 2000, s. 9.

⁸⁹ Por. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, nr 262-282, s. 111-114.

⁹⁰ Por. *Obrzędy wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych* (WCh) nr 2-5; Por. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, nr 262, s. 111.

⁹¹ Por. Tamże, nr 263, s. 111; Por. *Obrzędy Chrztu Dzieci* nr 2, 4 i 10.

prawodawca partykularny polecił, aby chrztu św. udzielać dzieciom już w pierwszych tygodniach ich życia, celebrując tę tajemnicę wiary w liturgicznym obrzędzie w niedzielę, święta oraz wedle możliwości w samą Wigilię Paschalną⁹². Następnie normy synodalne Diecezji Warszawsko-Praskiej przekazują duszpasterzom i wiernym kodeksowe ustalenia związane w godziwością chrztu i faktem odłożenia udzielenia tego sakramentu, pozostając w zgodzie z innymi synodami Roku Jubileuszowego. A zatem do godziwego ochrzczenia dziecka wymaga się, aby istniała nadzieja na jego katolickie wychowanie⁹³, aby została potwierdzona wola ochrzczenia dziecka przez zgodę przynajmniej jednego z rodziców lub prawnych opiekunów. W okolicznościach, gdy duszpasterz-szafarz nie ma uzasadnionej nadziei, że dziecko będzie wychowane po katolicku, chrzest dziecka należy odłożyć, zgodnie z powszechną dyscypliną prawną Kościoła⁹⁴. Natomiast w niebezpieczeństwie śmierci każde dziecko jest godziwie ochrzczone, nawet wbrew woli rodziców⁹⁵.

Synod zainteresował się również sprawą coraz częściej obecną w duszpasterskim posługiwaniu szafarza w parafii, a mianowicie dopuszczaniem do chrztu dziecka pochodzącego z rodzin obojętnych i zaniedbanych religijnie. Synod przekazał duszpasterzom uprawnienia do podejmowania decyzji w tym zakresie, zaznaczając aby zwrócili szczególniejszą uwagę na świętość pierwszego sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego, unikając przy tym postawy zbyt liberalnej, jak i rygorystycznej⁹⁶. Również w gestii duszpasterzy leży sprawa potwierdzenia kwalifikacji kandydatów do funkcji rodziców chrzestnych przez wydanie specjalnego zaświadczenia lub jego przyjęcie, zawsze sumiennie respektując wskazania Kościoła dotyczące warunków, jakie powinni spełniać kandydaci na chrzestnych. Dlatego jeśli kandydaci nie spełniają wszystkich możliwych wymogów określonych w prawie, należy odmówić powierzenia im funkcji rodzica chrzestnego⁹⁷. Nato-

⁹² Por. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, nr 264, s. 112; Por. KPK, kan. 856.

⁹³ Por. KPK, kan. 868 nr 2.

⁹⁴ Por. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, nr 265, s. 112; Por. KPK, kan. 868 nr 2.

⁹⁵ Por. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, nr 276, s. 113; Por. KPK, kan. 868 § 2.

⁹⁶ Por. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, nr 266, s. 112.

⁹⁷ Por. tamże, nr 268-269, s. 112; Por. KPK, kan. 874.

miast w ramach katechezy przedchrzcielnej duszpasterze mają obowiązek zatroszczyć się o należyte pouczenie rodziców dziecka oraz rodziców chrzestnych, zarówno o znaczeniu samego sakramentu chrztu jak i o właściwym uczestniczeniu w liturgicznym obrzędzie jego udzielania⁹⁸. Na duszpasterzach spoczywa również powinność poinformowania wiernych, że w przypadkach koniecznych np. ciężka choroba dziecka, chrztu z wody może udzielić każdy człowiek, nawet nie ochrzczony, byleby miał intencję dokonania tego, co czyni Kościół w każdym akcie chrztu św. Duszpasterze powinni w tym wymaganiu przypominać szczególnie pracownikom służby zdrowia, a wszystkich wiernych zobowiązywać do wyuczenia się na pamięć słów wypowiedzianych przy polewaniu głowy chrzczonego wodą⁹⁹. Powyższe zobowiązanie uświadamia ponadto, że ważność udzielenia chrztu warunkowana jest od poprawności wykonanych czynności i wypowiedzianej trynitarnej formuły sakramentalnej: „N. N. ja ciebie chrzczę w Imię Ojca, i Syna i Ducha Świętego”.

W sytuacjach duszpasterskich, gdy rodzice proszą o uroczyste udzielenie chrztu swemu dziecku w szpitalu albo w domu prywatnym, wówczas na realizację ich prośby duszpasterz powinien uzyskać formalne zezwolenie biskupa diecezjalnego. Warto przypomnieć, że prawo powszechnie upoważnia biskupa do wydania zgody w tej materii wyłącznie dla poważnej przyczyny¹⁰⁰. Również w sytuacji, kiedy o chrzest prosi osoba dorosła, a więc ta która ukończyła przynajmniej czternasty rok życia, duszpasterz powinien o fakcie przyjęcia chrztu powiadomić biskupa diecezjalnego, jak również samo udzielenie chrztu ma być poprzedzone okresem katechumenatu¹⁰¹. Następne obowiązki duszpasterza, które zostały określone przez normy synodu Warszawsko-Praskiego w związku z celebracją chrztu św., to należyta troska o wodę chrzcielną, którą należy starannie przechowywać w zamkniętej chrzcielnicy i jeśli potrzeba podgrzać ją przed udzieleniem chrztu¹⁰², jak również troska o miejsce chrztu, którego liturgię zasadniczo należy celebrować w koście-

⁹⁸ Por. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, nr 267, s. 112; Por. KPK, kan. 851 nr 2.

⁹⁹ Por. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, nr 270, s. 112.

¹⁰⁰ Por. Tamże, nr 271, s. 113; Por. KPK, kan. 860 § 1.

¹⁰¹ Por. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, nr 272, s. 113; Por. KPK, kan. 863.

¹⁰² Por. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, nr 273, s. 113.

le parafialnym rodziców dziecka. Natomiast możliwe jest udzielenie chrztu w kościele rektorskim, kaplicy i szpitalu, ale na takie działanie zgodę musi wyrazić proboszcz rodziców dziecka, a szafarz tego sakramentu powinien w kancelarii parafialnej spisać akt chrztu¹⁰³. W tej kwestii ustawodawca synodalny skorzystał z sugestii zapisanej w prawie powszechnym dającym ordynariuszowi Kościoła partykularnego możliwość uszczegółowienia norm i wskazania odpowiedzialnego za ich realizację¹⁰⁴.

Ostatni blok obowiązków duszpasterza-szfarza chrztu, zapisany w siedmiu normach Pierwszego Synodu Diecezji Warszawsko-Praskiej, dotyczy czynności kancelaryjnych i administracyjnych. I tak przed udzieleniem chrztu św. należy w kancelarii parafialnej spisać akt chrztu na podstawie cywilnej metryki urodzenia dziecka wraz z załączonymi opiniami o rodzicach chrzestnych, wystawionymi przez ich proboszczów własnych¹⁰⁵. Przy zapisie kancelaryjnym dziecka adoptowanego należy w akcie wpisać nazwiska adoptujących albo przynajmniej nazwiska rodziców naturalnych, zwłaszcza jeśli w takim brzmieniu został wystawiony cywilny akt urodzenia¹⁰⁶. Prawodawcy zależy bowiem na zgodnym brzmieniu dokumentów cywilnych i kościelnych, bowiem dotyczą zawsze tej samej osoby, stąd w osobnej normie kanonicznej zobowiązał, aby zapisów w księdze ochrzczonych dokonywać czytelnie i dokładnie, w zgodności z treścią metryki urodzenia, a więc cywilnego aktu urodzenia¹⁰⁷.

Ustawodawca synodalny zobowiązuje duszpasterzy do prowadzenia księgi ochrzczonych w dwóch egzemplarzach, a mianowicie oryginał i duplikat, który należy złożyć w archiwum diecezji warszawsko-praskiej¹⁰⁸. Roczniki ksiąg ochrzczonych powinny być zaopatrzone w indeksy, podpisane i opieczętowane każdego roku podczas wizytacji dziekańskiej¹⁰⁹. Natomiast końcowe wskazania ustawodawcy

¹⁰³ Por. Tamże, nr 274, s. 113.

¹⁰⁴ „Jeśli biskup diecezjalny nie zarządzi inaczej, chrztu nie należy udzielać w szpitalach, chyba że zmusza do tego konieczność lub inna racja duszpasterska”. KPK, kan. 860 § 2.

¹⁰⁵ Por. *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, nr 277, s. 113.

¹⁰⁶ Por. tamże, nr 275, s. 113.

¹⁰⁷ Por. tamże, nr 280, s. 113.

¹⁰⁸ Por. tamże, nr 278, s. 113.

¹⁰⁹ Por. tamże, nr 279, s. 113.

partykularnego zobowiązują duszpasterzy, aby w przypadku niezgodności danych personalnych zapisanych w księgach ochrzczonych z dokumentami Urzędu Stanu Cywilnego, wszelkich zmian w zapisie dokonywali wyłącznie za zgodą kurii diecezjalnej, oraz by na każdorazową prośbę zainteresowanych stron wydawali odpisy aktu chrztu, wyłącznie na urzędowych formularzach, z adnotacją w jakim celu odpis zostaje wydany¹¹⁰.

3.5. I Synod Archidiecezji Białostockiej

Ustawodawca nowej Archidiecezji Białostockiej sakramentowi chrztu św. poświęcił w księdze VI dotyczącej liturgii sakramentów 21 numerów¹¹¹. Prawodawca partykularny w tej części swego zbioru, zwłaszcza norm dotyczących pierwszego sakramentu inicjacji chrześcijańskiej, przywołał podstawy nauki teologiczno-prawnej o chrzcie sakramentalnym. Wskazano, że chrzest jest pierwszym sakramentem Nowego Przymierza, sakramentem wiary, przez który ludzie oświeceni łaską Ducha Świętego dają odpowiedź na Chrystusowe orędzie zbawienia głoszone przez Kościół jako Dobrą Nowinę¹¹². Posiłkując się tekstem Katechizmu Kościoła Katolickiego przypomniano także, iż „chrzest święty jest fundamentem całego życia chrześcijańskiego, bramą życia w Duchu i bramą otwierającą dostęp do innych sakramentów. Przez chrzest zostajemy wyzwoleni od grzechu i odrodzeni jako synowie Boży, stajemy się członkami Chrystusa oraz zostajemy wszczępieni w Kościół i stajemy się uczestnikami jego posłania”¹¹³. Również na początku prezentowanych norm synodalnych Prawodawca podał motyw, dla którego we wspólnocie Kościoła Białostockiego udziela się chrztu dzieciom w wieku ich niemowlęstwa. Otóż dzieci te są chrzczone w wierze Kościoła publicznie wyznawanej przez ich rodziców, chrzestnych i miejscową wspólnotę, do której formalnie należą. Osoby tej wspólnoty reprezentują wówczas całą społeczność wierzących czyli Kościół Katolicki, który każdego w nim ochrzczonego zrodził do życia Bożego¹¹⁴.

¹¹⁰ Por. tamże, nr 281-282, s. 113-114.

¹¹¹ Por. *I Synod Archidiecezji Białostockiej*, Białystok 2000, nr 434-454, s. 104-108.

¹¹² Por. tamże, nr 434, s. 104.

¹¹³ KKK, nr 1213.

¹¹⁴ *I Synod Archidiecezji Białostockiej*, nr 435, s. 104.

W prezentowanych normach Kościoła Białostockiego należy obecnie wskazać na te, które bezpośrednio obligują duszpasterza parafialnego jako szafarza sakramentu chrztu świętego a zarazem odpowiedzialnego za przeprowadzenie wszystkich koniecznych czynności prawno-formalnych, związanych z celebrowaniem sakramentalnego odrodzenia w Chrystusie we wspólnocie parafialnej. Prawodawca partykularny określił więc własne obowiązki pasterza wspólnoty parafialnej, bezpośrednio związane z celebrowaniem tego sakramentu wiary i łaski w kierowanej przez niego parafii.

Proboszcz jako szafarz powinien troszczyć się o realizację synodalnego zalecenia, aby powszechnie udzielać chrztu świętego małym dzieciom, zawsze odpowiadając na prośbę ich rodziców. Powinien dołożyć koniecznych starań, aby żadne dziecko w tym kościele partykularnym nie umarło bez tego sakramentu¹¹⁵. Normy partykularne obligują również pasterza własnego parafii do przeprowadzenia odpowiednich pouczeń rodziców i chrzestnych, których celem jest przybliżenie samej liturgii chrzcielnej. Synod zauważył, że w Archidiecezji Białostockiej nie praktykuje się powszechnie w parafiach pełnej katechezy przedchrzcielnej¹¹⁶, co jednak nie powinno ograniczać i osłabiać osobistej gorliwości szafarza w tym zakresie, tym bardziej że konieczność przygotowania rodziców do tego sakramentu wypływa z wyraźnej woli Prawodawcy Kodeksowego: *rodzice dziecka ochrzczonego, jak również chrzestni, powinni być należycie pouczeni o znaczeniu tego sakramentu i o związanych z nim obowiązkach. Proboszcz winien osobiście lub przez innych zatroszczyć się, ażeby rodziców właściwie przygotować pasterskimi pouczeniami a także wspólną modlitwą, zbierając razem po kilka rodzin oraz, gdy to możliwe, składając im wizytę*¹¹⁷. Wydaje się, że obecnie nie wystarczy się ograniczyć jedynie do tego, że na ogół rodzice, chrzestni, jak i bliższa rodzina osoby przyjmującej chrzest święty przystąpią do sakramentu pokuty przed chrztem oraz do Komunii Świętej w czasie chrzcielnej liturgii¹¹⁸. Tym bardziej, że synod zauważa iż współcześnie rodzice zgłaszający chrzest nie zawsze kierują się motywami wynikającymi z żywej wiary. Prawodawca zauważa też, że czasu-

¹¹⁵ Por. Tamże, nr 437, s. 104.

¹¹⁶ Por. Tamże, nr 438, s. 104.

¹¹⁷ KPK, kan. 851, 2.

¹¹⁸ Por. I Synod Archidiecezji Białostockiej, nr 438, s. 104.

mi przyświeca im tylko chęć zachowania zwyczaju albo uniknięcia nieprzychylniej opinii swojej rodziny lub środowiska. Zdarza się również często, że rodzice naturalni są tylko cywilnie związani, chociaż nie mają przeszkód kanonicznych i mogliby zawrzeć związek sakramentalny. Wydaje się, że faktyczny brak wiary determinuje następnie ich bardzo poważne zaniedbania w późniejszym braku religijnego wychowania swoich nowo ochrzczonych dzieci. Odpowiednie przygotowanie rodziców przez kapłana pasterza jest tym bardziej konieczne, bowiem Prawodawca zauważa u rodziców małe zrozumienie, że oni zostali w liturgii chrztu świętego wezwani do wyznawania wiary i do podjęcia wychowania dziecka w wierze katolickiej. Duszpasterze powinni również zadbać o niedopuszczanie do funkcji rodziców chrzestnych osób nieodpowiednich, prezentowanych jako kandydatów przez rodziców dziecka¹¹⁹.

W związku z tym, że w Archidiecezji Białostockiej zdarzają się przypadki udzielania chrztu świętego dorosłym, najczęściej z racji przygotowania kanoniczno-pastoralnego do małżeństwa, Prawodawca sugeruje konieczność i pożyteczność wprowadzenia instytucji stałego katechumenatu, poprzez który duszpasterze będą mogli solidnie przygotować młodzież w wieku katechizacji, jak i też dorosłych do godnego i owocnego przyjęcia sakramentów inicjacji chrześcijańskiej¹²⁰. Tym bardziej, że Prawodawca Synodalny krytycznie ocenił dotychczasowe formy i zaangażowanie duchowieństwa w kwestii przygotowania wiernych do sakramentu chrztu świętego stwierdzając, iż dotychczasowe przygotowanie do chrztu świętego, a także i do pozostałych sakramentów inicjacji chrześcijańskiej bywa przeważnie niewystarczające, zbyt krótkie i powierzchowne¹²¹. Wydaje się, że Prawodawca w żaden sposób nie akceptuje takiego stanu rzeczy licząc na kapłańską gorliwość i dynamikę w sakramentalnym posługiwaniu prezbiterium Archidiecezji Białostockiej. Duchowni otrzymali również potrzebne zalecenia, aby udzielanie chrztu dziecku następowało przeważnie w ciągu miesiąca po jego urodzeniu. Przy wyborze terminu należy się kierować troską o zbawienie dziecka, zdrowie matki, która powinna wziąć udział w liturgii chrzcielnej. Natomiast w przypadku choroby dziec-

¹¹⁹ Por. Tamże, nr 439, s. 104-105.

¹²⁰ Por. Tamże, nr 440, s. 105.

¹²¹ Tamże.

ka lub innej ważnej przyczyny wolno udzielić tego sakramentu w każdym czasie¹²².

Prawodawca dla jasności rzeczy przypomniał również kapłanom i wszystkim wiernym, że zwyczajnymi szafarzami chrztu świętego uroczystie udzielanego są biskupi, prezbiterzy i diakoni. Natomiast w przypadku ich braku, zwłaszcza gdy życiu osoby nieochrzczonej zagraża niebezpieczeństwo śmierci, może i powinien chrztu świętego udzielić każdy wierzący lub niewierzący, byleby kierował się intencją czynienia tego, co czyni Kościół i dokonał prawidłowego obrzędu¹²³. Z tej normy jasno wynika kolejny obowiązek dla proboszcza jako pasterza parafii i najczęściej szafarza tego sakramentu. Otóż Prawodawca pośrednio nakłada na niego powinność pouczenia swoich wiernych o konieczności udzielenia tego sakramentu w okolicznościach zagrożenia życia, jak również o praktycznym przygotowaniu wiernych do ważnego udzielenia łaski sakramentu, zgodnie z wymogami prawa liturgicznego¹²⁴.

Kapłan powinien również zatroszczyć się o miejsce udzielania chrztu świętego, którym w Archidiecezji Białostockiej jest kościół katedralny, parafialny i rektoralny. Biskup diecezjalny może jednak pozwolić na umieszczenie chrzcielnicy w innym kościele lub kaplicy na terenie parafii oraz może zezwolić na udzielanie chrztu świętego w kaplicy szpitalnej. Synod zabrania kapłanom w normalnych warunkach udzielać chrztu świętego i sprawować liturgię chrzcielną w domach prywatnych¹²⁵.

W prezentowanej normie synodalnej Prawodawca zalecił kapłanom, aby dzieciom rodziców związanych niesakramentalnie nie udzielali chrztu świętego w zakrystii, ale osobiście zadbali o sprawowanie całej liturgii chrzcielnej w świątyni parafialnej, jednakże poza Mszą świętą¹²⁶. Kapłani powinni także przyjąć od naturalnych rodziców związanych niesakramentalnie pisemne oświadczenie i zobowiązanie do wychowania dziecka w wierze, gdy ci rodzice – choć nie mają przeszkód kanonicznych – nie wyrażą zgody na ślub. Synod poleca również, by kapłani żyjących na kontrakcie cywilnym

¹²² Por. Tamże, nr 442, s. 105.

¹²³ Tamże, nr 441, s. 105.

¹²⁴ Por. *Obrzędy chrztu dzieci*, Katowice 1992, nr 11 i 16.

¹²⁵ Por. *I Synod Archidiecezji Białostockiej*, nr 443, s. 105.

¹²⁶ Por. Tamże.

zachęćli do uregulowania swojej kanonicznej sytuacji jeszcze przed chrztem dziecka i by dopomogli im w zawarciu sakramentalnego związku małżeńskiego. Wspomnianego wyżej oświadczenia duszpasterz powinien zażądać również od tych rodziców, którzy żyją bez ślubu kościelnego z powodu aktualnych przeszkód kanonicznych¹²⁷.

Kolejnym obowiązkiem duszpasterza jest weryfikacja kandydatów do funkcji rodziców chrzestnych. Otóż Prawodawca partykularny nakazuje, aby duszpasterz sprawdził, czy kandydaci na chrzestnych są kanonicznie odpowiedni do tej ważnej funkcji. Duszpasterz powinien przeciwstawić się zapraszaniu na chrzestnych ludzi przygodnych, którzy nie będą interesować się chrześcijańskim wychowaniem dziecka. Duszpasterz może zezwolić, aby rodzice wybrali na chrzestną osobę prawosławną, choć pierwszym chrzestnym ma być strona katolicka. Duchowny nie może zezwolić, aby chrzestnym była osoba żyjąca w niesakramentalnym związku małżeńskim¹²⁸.

Prawodawca Kościoła Białostockiego postanowił również, że obowiązkiem kapłana duszpasterza będzie troska o odpowiednie pouczenie wiernych dotyczące znaczenia chrztu świętego, potrzeby wypełnienia przyrzeczeń chrzcielnych, zadań i obowiązków rodziców oraz chrzestnych, jak również sposobu udzielenia tego sakramentu w nagłej potrzebie. Miejszem realizacji tego zobowiązania kanonicznego powinna być katecheza dzieci, młodzieży i dorosłych, jak również ogólnoparafialne przepowiadanie w Święto Chrztu Pańskiego i w okresie Wielkiego Postu. W tym miejscu Prawodawca wskazał, by duszpasterze przed udzieleniem chrztu świętego zorganizowali i przeprowadzili przynajmniej jedno spotkanie, w czasie którego pouczą rodziców i chrzestnych o liturgii chrzcielnej, jak i o zobowiązaniach związanych bezpośrednio z udzieleniem tego sakramentu¹²⁹. Normy Synodu obligują również pasterzy do celebracji pierwszego sakramentu wiary zgodnie z obowiązującymi wskazaniem ksiąg liturgicznych. W tej celebracji w sposób zrozumiały należy wykorzystać symbolikę obrzędów chrzcielnych, okazać szacunek dla tekstów liturgicznych i norm prawa kościelne-

¹²⁷ Por. Tamże, nr 444, s. 106.

¹²⁸ Por. Tamże, nr 446, s. 106; Por. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*, Katowice 1988, nr 10 c.

¹²⁹ Por. *I Synod Archidiecezji Białostockiej*, nr 449, s. 107.

go. W gestii duchownych leży ustalenie odpowiedniego czasu na sprawowanie tego sakramentu i podjęcie przygotowania już samej liturgii w łączności ze Mszą św., w czasie której kapłan ma głosić homilię. W procesie przygotowania i celebracji kapłan powinien wykorzystać gotowość do zaangażowania się służby liturgicznej parafii, zainteresowanych rodziców i chrzestnych, tak by ich uczestnictwo było liczne, czynne i w pełni owocne¹³⁰. Duszpasterze powinni też przestrzegać normy kanonicznej, która obliguje by chrzest zasadniczo odbywał się w parafii rodziców dziecka. Jeśli zostaje udzielony poza tą wspólnotą to należy uzyskać pozwolenie ich proboszcza¹³¹.

W końcowych normach chrzcielnych I Synodu Archidiecezji Białostockiej Prawodawca obliguje proboszcza bądź rektora kościoła do niezwłocznego spisania aktu chrztu świętego w księdze ochrzczonych na podstawie danych zawartych w odpisie metryki urodzenia wydanej w USC. W treści tego zapisu umieszcza się imię lub imiona dziecka w brzmieniu i kolejności, jak w dokumencie USC, choćby nie były to imiona świętych i błogosławionych. Następnie wpisuje się nazwisko, datę i miejsce urodzenia, chrztu, dane personalne rodziców i chrzestnych, ewentualnie świadka chrztu, ich wyznanie oraz szafarza. Istnieje też możliwość, by rodzice i chrzestni złożyli podpisy w księdze metrykalnej zaraz po spisaniu aktu lub w innym terminie, najpóźniej jednak po zakończeniu samej liturgii chrztu świętego¹³². Prawodawca podpowiada również, aby duchowny w momencie zgłoszenia dziecka do chrztu w kancelarii parafialnej przekazał rodzicom i chrzestnym kartki do spowiedzi sakramentalnej¹³³. Oczywiście generalnie dotyczy to zapewne chrzestnych, natomiast nie dotyczy rodziców żyjących w niesakramentalnych związkach. W końcowej normie prawodawca obliguje duchownych do zorganizowania obchodów pierwszej rocznicy udzielenia chrztu świętego. Centralnym punktem ma być Msza św. ofiarowana za dzieci, ich rodziców i chrzestnych zakończona udzieleniem specjalnego błogosławieństwa tymże dzieciom. Prawodawca widzi w takiej formie dobrą okazję do przypomnienia rodzicom

¹³⁰ Por. Tamże, nr 450, s. 107.

¹³¹ Por. Tamże, nr 451, s. 107.

¹³² Por. Tamże, nr 452, s. 107-108.

¹³³ Por. Tamże, nr 453, s. 108.

i chrzestnym o obowiązkach, które również dla nich wynikają z udzielonego sakramentu i podjętych zobowiązań¹³⁴.

4. Zakończenie

Normy synodów Roku Jubileuszowego w Polsce, w zakresie szafarzy zwyczajnych i innych oraz ich obowiązków bezpośrednio związanych z celebracją chrztu świętego, stały się wyraźnym świadectwem nieustannie dokonującej się recepcji kościelnego prawa powszechnego w statutach partykularnych. Ten fakt potwierdza także troskę diecezjalnych ustawodawców o wierne zachowanie podstawowych wskazań Prawodawcy powszechnego, który postrzega kapłanów duszpasterzy jako zwyczajnych szafarzy uroczystej celebracji tego pierwszego sakramentu wiary. Warto również zauważyć, że ustawodawcy synodalni Kościołów partykularnych w swoich normach starali się uszanować lokalne zwyczaje i praktyki, które jednak nigdy nie stały w sprzeczności z merytoryczną treścią norm prawa powszechnego.

W kontekście tematu niniejszego opracowania godzi się zauważyć, że w prezentowanych powyżej statutach polskich synodów Roku Jubileuszowego w zakresie szafarza chrztu św. i towarzyszących jego posłudze okoliczności związanych z przygotowaniem osób do celebracji sakramentu chrztu, ustawodawcy zdecydowanie i mocno wskazali na obowiązki duszpasterza – proboszcza, który najczęściej jest zwyczajnym szafarzem uroczystego udzielania tego sakramentu wiary. Wśród licznych obligatoryjnie wymienionych należy wskazać na kanoniczną troskę kapłana o środowisko jako wspólnotę zdolną do przekazania i formowania wiary oraz na podjęcie osobiście lub przez innego kapłana trudu przygotowania rodziców i chrzestnych, co jest zgodne z wymaganiami prawodawcy kościelnego. Prawodawcy partykularni zobowiązują więc swoich kapłanów do podjęcia należytej troski o miejsce udzielania chrztu, a więc kościół parafialny, czasem rektoralny, bądź inny, w którym biskup zezwoli na umieszczenie chrzcielnicy. Z determinacją również kapłani powinni troszczyć się o wierne przestrzeganie przepisów liturgicznych, określających porządek samej celebracji chrzcielnej, jak również szacunek dla innych norm kanonicznych. Każdy z ustawodawców

¹³⁴ Por. Tamże, nr 454, s. 108.

partykularnych wskazał również na obowiązek prawidłowej dokumentacji tego wydarzenia wiary przez obowiązkowe sporządzenie zapisu w parafialnej księdze ochrzczonych. Należy zauważyć, że wszystkim prawodawcom partykularnym istotnie bardzo zależało na pogłębionej chrzcielnej formacji wiernych świeckich, nie tylko tych zaangażowanych w chrzest własnego dziecka. Dlatego właściwa troska o taki stan rzeczy stała się również istotnym obowiązkiem duchownego.

**Receptio normarum iuris universalis de ministro sacramenti Baptismi
in iure particulari nonnullarum synodorum dioecesarum in Polonia**

Receptio normarum iuris universalis in statutis nonnullarum synodorum Anni Iubilaei in Polonia quoad officia ministrorum Sancti Baptismi legislatores particulares debitam curam fidei tutelae fundamentarum praescriptionum Legislatoris Universalis monstavisse clare confirmant. Ius universale sacerdotes pastores canonicos ministros sollemni celebrationis primi sacramenti sanctae fidei vidit. Tamen legislatores synodales suis in statutis consuetudines et practicas locales servaverunt, quae normis iuris universalis non contradicunt.